

Oto Švajcer

Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu,
Odjel za povijest umjetnosti, Zagreb
(vanjski suradnik)

Izvorni znanstveni rad

Sigmund Landsinger, biografski osvrt na razdoblje do 1896. godine

Sažetak

U ovom biografskom prikazu osvijetljeno je razdoblje umjetničkog djelovanja slikara Sigmunda Landsingera do 1896. godine. U tom je razdoblju on sudjelovao u likovnim zbivanjima naše zemlje. Rođen je 1855. u Vukovaru, a odrastao je i školovao se u Osijeku. Studij slikarstva započeo je u Beču, a nakon prekida nastavio u Rimu u Firenci, postavši tamo sljedbenik Arnolda Böcklina. Nakon studija živi u Budimpešti. Kasnije se preselio u München, gdje 1890. rasprodaje na aukciji svoju zbirku umjetnina. U razdoblju do 1896. godine, na koje se ograničava ovaj prikaz, Landsinger je često boravio i izlagao u domovini. Prvi put je izložio kopije starih majstora u Osijeku 1881. a u Zagrebu 1884. Sudjelovao je na Jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. i izložbi u povodu boravka cara Franje Josipa I. u Zagrebu. Boravio je u Osijeku 1895. radeći akvarele s motivima iz Srijema i Slavonije za milenijsku izložbu održanu u Budimpešti 1896. Nakon te godine Landsinger se više ne vraća u zemlju. Ušao je u sastav njemačkog slikarstva, premda je na svjetskoj izložbi u Parizu 1900. izlagao u grupi mađarskih grafičara.

U hrvatskom slikarstvu druge polovine prošlog stoljeća, točnije u posljednjoj njegovoj četvrtini, pojavljaju se dva slikara koja pokazuju mnogo podudarnosti, ali ta se podudarnost manje svodi na njihov slikarski opus, na njihovo djelo i njihov prosede, a više je ona biografskog značaja i posljedica njihova odnosa prema zavičaju. Riječ je o slikarima Sigmundu Landsingeru i Antonu Aronu. Obojica su mladošću vezana za grad Osijek (Aron je i rođen u Osijeku), obojica su vršnjaci, primaju duže ili kraće vrijeme stipendiju Zemaljske vlade u Zagrebu, izlažu svoje slike u Osijeku, češće u Zagrebu, svagdje su prononsirani kao hrvatski slikari i sudjeluju na izložbama hrvatskih umjetnika, a onda pred kraj stoljeća definitivno ostaju u inozemstvu, u Njemačkoj, i ulaze u sastav njemačkog slikarstva.

Usprkos takvom toku njihova biografskog i životnog razvoja, razdoblje njihova djelovanja u zavičaju, dok su još sloveli kao hrvatski slikari, za nas je ipak zanimljivo. No dok je slikarska aktivnost Antona Arona za to razdoblje poznatija i ostavila je za sobom vidnijeg traga, Sigmund Landsinger manje je poznat i manje istražen, mada se u svoje vrijeme u zagrebačkim novinama često spominjalo njegovo ime u vezi s njegovim izložbama ili pojedinim slikama. U ovom prikazu bit će uglavnom istraženo razdoblje njegova života i djelovanja do 1896. godine, kada je još zadnji put boravio u zavičajnoj Slavoniji i ondje po naređenju Zemaljske vlade u Zagrebu slikao akvarele nekih тамошњих gradina, poslije čega se više nije pojavljivao u nas.

O Landsingeru postoje leksikografski podaci u Thieme-Beckera, E. Benezita i u Enciklopediji likovnih umjetnosti JLZ-a.¹ Tomu treba pridodati biografske podatke što ih je u svojim člancima objavio Julije Pfeiffer, novinar i bivši izdavač lista »Die Drau« u Osijeku, inače poznavalac obitelji Landsinger i osobno Sigmunda Landsingera. Pfeiffer je svoje članke objavio u »Hrvatskom listu« u Osijeku 1933. i 1936. godine.² Kako ih je pisao u starosti, podaci se u tim člancima temelje pretežno na sjećanju i nisu stoga u svim pojedinostima provjereni. U ovom su prikazu ipak upotrijebljeni jer upotpunjuju životni lik slikara.

Sigmund Landsinger rođen je 22. 4. 1855. godine u Vukovaru od oca Gustava i majke Lujze Landsinger. Roditelji su rano preselili u Osijek. Gustav Landsinger se 1869. godine spominje kao predstojnik izraelitske škole u Osijeku, a u spomen—povelji prilikom polaganja kamena temeljca za izraelitsku bogomolju u Osijeku nalaze se i imena Landsinger Gust. i Landsinger Sam., što znači da su oba Landsingera (vjerojatno braća) već tada bili ugledni građani Osijeka.³ Prema tome, Sigmund Landsinger je dio svoje mladosti proveo u Osijeku. Njegov otac Gustav bio je vlasnik trgovine kratkom robom na veliko, koja se nalazila u središtu Osijeka, u tadanjoj Županijskoj ulici, pokraj zgrade današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta. Prema Pfeifferu, koji je 1876. godine došao u Osijek, počelo se upravo tih godina, kao posljedica velikog burzovnog kraha, materijalno stanje Gustava Landsingera naglo pogoršavati, pa stoga nije pokazivao mnogo sklonosti prema izraženoj želji sina da postane slikar, već mu je namijenio karijeru trgovca, videći u tom zvanju bolju budućnost. No kako to već biva, mladić je proveo svoju volju, otišao u Beč, počeo ondje studirati slikarstvo, ali se morao vratiti u Osijek zbog nedostatka novčanih sredstava. Pfeiffer dalje nastavlja da se po povratku u Osijek Sigmund upoznao sa starim Seitzom, koji mu je dopustio da mu pomaže pri radu na freskama u đakovačkoj

katedrali, što spominje i dr. Bösendorfer.⁴ Pfeiffer navodi da je upravo stari Seitz omogućio Landsingeru odlazak u Rim na slikarsko školovanje, uvidjevši njegovu nadarenost, iako to pomalo zvuči kao romantičan biografski podatak, za koji ne postoji dokumentarna podloga. Landsinger je boravio u Beču do 1876. godine, zatim se vratio u Osijek i zatražio od Gradskog poglavarstva putnicu za sve evropske zemlje.⁵

Od 1877. godine nalazio se u Rimu radi nastavka studija slikarstva. Tko mu je financijski omogućio odlazak u Rim, nije poznato. Roditeljska pomoć mogla je biti malena ili nikakva, jer je obitelj tada materijalno slabo stajala. Stoga se oslanjao na pomoć Zemaljske vlade u Zagrebu, kojoj se redovito obraćao za stipendiju. Ali financijske mogućnosti vlade bile su ograničene, pa su i stipendije bile skromne i neredovite, a i za njih se morao uporno boriti podnošenjem brojnih molbi, od kojih su mnoge bile odbijene. Tako 1878. godine Zemaljska vlada u Zagrebu javlja Poglavarstvu u Osijeku da se molba »učenika slikarstva Šišmana Landsingera iz Osieka, prosećeg da mu se dodeli stipendij u svrhu nastavljanja naukah na akademiji obrazovnih umjetnosti« odbija uslijed pomanjkanja novčanih sredstava, na što se Landsinger molbom obraća banu Ivanu Mažuraniću, ali je također odbijen.⁶ Međutim, Landsinger je ustrajan, ponovno podnosi molbu jer svakako želi nastaviti slikarsko usavršavanje u Italiji. I iduće, tj. 1879. godine dostavlja molbu Zemaljskoj vladi u Zagrebu, koja doživljava sudbinu prethodne. »... ovamo odstupljena molbenica Šišmana Landsingera iz Osieka slikarskog učenika u Rimu, kojom moli podijeljenje novčane podpore u svrhu nastavljanja naukah u slikarstvu odbija se...«⁷ 1880. godine je uspio: Zemaljska vlada u Zagrebu odobrila mu je izdašniju pripomoć isplativu u obrocima. Kad mu je u mjesecu svibnju 1880. godine poslan ostatak te novčane pomoći u iznosu od 200 forinti, stavljena je uz akt vlade izričita napomena da se Landsingera obavijesti »da mu se daljnja pripomoć pod nipošto dozvoliti neće«.⁸ Odista, u arhivskim dokumentima nema više nikakvih podataka o njegovim daljnjim molbama za stipendiju, niti da mu je ona odobrena.

Iz te arhivske dokumentacije saznajemo ujedno kakve je fizičke konstitucije Landsinger bio u mladosti. Naime, još 1874. godine prijavio se u Osijeku 78. pješačkoj pukovniji baruna Šokčevića kao dobrovoljac s jednogodišnjim rokom službe, ali ga je pregledna komisija proglasila tjelesno nesposobnim i uputila na superkomisiju.⁹ U Beču, kao učenik Akademije likovnih umjetnosti sa stanom u Wienstrasse 39, podnosi ponovno molbu za pregled, no na kraju krajeva bio je posve oslobođen jer je »pri ovogodišnjem novačenju liečničkim nalazom sa njegovih tjelesnih manah za vojničku službu na uvijek nesposobnim pronađen i stoga odlukom novačega povjerenstva iz stavne listine brisan« javlja 1876. godine Poglavarstvo sl. i kr. grada Osijeka Predsjedništvu vlade u Zagreb.¹⁰ Pod tjelesnim manama koje se u spisu spominju misli se uglavnom na njegovu slabu tjelesnu građu, jer je bio niskog rasta, ali inače bez posebnih obilježja, kako to proizlazi iz njegova ličnog opisa što ga je dalo Popunbeno okružno zapovjedništvo Gradskom magistratu o Osijeku.¹¹

Landsinger je u Rimu boravio do 1878. godine, a potom prešao u Firencu. Tamo se priključio Arnoldu Böcklinu, postao njegov sljedbenik i ostao to do kraja svojeg života. Albert Kuhn tvrdi da Böcklin za sobom zapravo nije ostavio

školu, a u Firenci su mu se priključili Hans Sandreuter, Theophil Preiswerk, Karl von Pidoll, Albert Welti i naš Sigmund Landsinger¹², dok Fritz von Ostini u svojoj monografiji o Böcklinu kaže da je od Böcklinovih sljedbenika, uz Sandreutera i Weltia, jedini Sigmund Landsinger pravi Böcklinov učenik koji će u umjetnosti igrati značajniju ulogu.¹³

U Firenci je po narudžbi kneza Johanna Liechtensteina kopirao stare majstore u tamošnjoj galeriji, iz čega slijedi da je imao prihode i donekle osiguranu materijalnu egzistenciju. Upravo kopijama tih starih majstora iz firentinske galerije uz dodatak jedne vlastite kompozicije (perocrtič *Judita*) pojavio se u Osijeku, gdje ih je izložio početkom mjeseca ožujka 1881. godine. Došao je s izložbom najprije u Osijek da svojim sugrađanima, među kojima je proveo ranu mladost i gdje su mu živjeli roditelji, pokaže koliko je napredovao u umjetnosti slikarstva. S tim nastupom nas pobliže upoznaje »Die Drau« od 3. 3. 1881. godine: »Gospodin Sigmund Landsinger nadobudni slikarski talent, izložit će danas u dvorani kasina nekoliko svojih radova. Ponajviše su to kopije starijih majstora, koje svjedoče o izvrsnoj tehnici i finom shvaćanju našeg domaćeg umjetnika. Izložene su slijedeće slike: kopija po jednoj slici od Quintin Messysa (16. stoljeće) iz Kr. Galerije u Firenci, rađeno po nalogu njeg. visosti vladajućeg kneza Liechtensteina u Beču. Kopija po jednoj slici Hans Holbeina ml. iz Kr. galerije u Firenci (1497—1554). Kopija (akvarel) po jednoj slici Ticijana (takozvana Flora) iz Kr. galerije u Firenci (1477). Nacrt za sliku 'Judita' perocrtič.« Koliko je takvim izborom djela, koji pokazuje određeni ukus i rafiniranost, naišao na razumijevanje kod svojih sugrađana, teško je reći, premda je upravo u to vrijeme došao u grad u svojstvu profesora crtanja na tamošnju realku jedan đak firentinske akademije, tj. Dimitrije Marković, čiji će ukus kasnijih godina u gradu imati znatan utjecaj.

Samo nekoliko dana kasnije izložio je iste slike i u Zagrebu. »Agrar Zeitung« od 10. 3. 1881. godine objavljuje da je »gospodin Sigmund Landsinger, talentirani mladi hrvatski slikar, koji je svoje studije na zemaljski trošak završio u Rimu i Firenci, jučer ovamo stigao te je u trgovini galanterijskom robom gospodina Jaquesa Grillo u Ilici izložio četiri slike«. Zatim se navode slike, a bilješka završava: »Sva djela posvjedočavaju prirodni talent mladog umjetnika i marljivost koju je upotrijebio za svoju izobrazbu.«

Onda nastaje zatišje, te tri godine nema u našem tisku vijesti o njemu. Ali 1884. godine ponovno se pojavljuje u Osijeku. U maloj dvorani kasina u Gornjem gradu izložio je dvije kompozicije: *Vedru glazbu* i *Ozbiljnu glazbu*. Izložba je imala humanitarnu svrhu, jer ju je priredio u korist fonda za podupiranje siromašnih đaka osječke realke, čime je htio pridonijeti svoj obol srednjoškolskom školovanju u Osijeku. Posjet izložbe bio je tako brojnan da je fondu donio od ulaznica čistih 25 guldena prihoda. U povodu toga »Die Drau«¹⁴ piše: »Umjetnik, koji već niz godina uživa ugled kao kopist i portretist, te je u tom svojstvu primio brojne narudžbe istaknutih ljubitelja umjetnosti iz inozemstva, po prvi put stupa pred javnost s vlastitim slikarskim tvorevima, i valja priznati, početak je u svakom pogledu primamljiv. Osobito jedna slika, Vedra glazba, prezentira se kao slika puna života, koja u svim detaljima očituje ruku izrazitog talenta i potpuno opravdava nade koju su čak istaknuti majstori položili u karijeru mladog talentiranog umjetnika.«

Tu je izložbu posjetio i biskup Strossmayer, »koji se je veoma pohvalno izrazio o Landsingerovim slikama«, veli jedna druga bilješka u »Die Drau« (3. 7. 1884).

Tih godina Landsinger je pretežno živio u Budimpešti. Međutim, 1886. godine boravio je u Italiji, što saznajemo iz kratke obavijesti u »Glasniku društva za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu« za 1886. godinu (»Osječanin Sigmund Landsinger živi u sjevernoj Italiji, gdje se bavi kopiranjem starotalijanskih umjetnina.«).¹⁵

1887. godine opet ga nalazimo u Osijeku. Izlaže u trgovini Maxa Miskolczyja i sinova portret svojeg oca. »Gospodin Landsinger nije sljedbenik minhenske škole koja suviše teži za isticanjem jakih efekata, kako je to poznato, njegova je škola bila Italija, gdje još uvijek prevladava mirna harmonija«, piše »Die Drau« od 27. 1. 1887. godine, ali je očigledno da je tekst pisan pod sugestijom samog Landsingera. Iz jedne druge bilješke, objavljene u listu »Slavonische Presse« (Osijek) od 27. 1. 1887. godine, saznajemo da Landsinger sada živi u Pešti, gdje je zabavljen portretiranjem više tamošnjih »kavaliera«, no da namjerava uskoro doći u Osijek i ovdje se posvetiti svojoj struci, pa da je već primio i neke narudžbe.¹⁶

Po svemu sudeći, Landsinger taj svoj naum nije ostvario, jer ne nalazimo nikakvu dalju bilješku u tom smislu, niti je registriran njegov boravak u gradu. Naprotiv, u jednom feljtonu o osječkim celebritetima u »Die Drau« čitamo da je Landsinger 1888. godine još u Budimpešti i da je ondje otvorio svoj atelje.¹⁷ Iste godine umrije u Osijeku njegov otac Gustav, na što mu je mati, udova Lujza Landsinger, također preselila u Budimpeštu.

Nedugo zatim, između 1889. i 1890. godine, preseljava Landsinger u München. Zanimljivo je s tim u vezi da časopis »Kunstchronik« iz 1890. godine objavljuje dva oglasa o javnim aukcijama umjetnina iz zbirke Landsinger. U prvom se oglasu najavljuje: »U ponedjeljak 2. travnja 1890. trgovina umjetnina Hugo Helbing u Münchenu, Christophstrasse 2, prodaje na dražbi zbirku Landsinger iz Firence, koja se sastoji iz starih uljanih slika i crteža istaknutih starih majstora. Obični katalog gratis, ilustrirani katalogi 5 M.« Drugi oglas glasi: »14. travnja o. g. (1890) firma Helbing u Münchenu, Christophstrasse 2, prodaje najboljem ponuđaču zbirku iz ostavštine florentinskog slikara Sigmunda Landsingera i broji 508 komada. Sastoji se od interesantnih i vrijednih uljenih slika i crteža starih majstora, primjerice slike Teniersa ml. i Jacopa Bassana, crteži Michelangela, Ticijana, Rubensa, van Dycka, Cl. Lorraina, Poussina, jedno poprsje Verrochija i dr. Katalog je snabdjeven fotografijama.« Da li se tu odista radi o zbirci umjetnina koja je vlasništvo našeg Sigmunda Landsingera i možemo li povjеровati u autentičnost atribucija iz kataloga i same zbirke, koja bi u tom slučaju predstavljala neprocjenjivu vrijednost?

I pored boravka u Münchenu Landsinger ne prekida vezu sa svojom domovinom. Na Jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. godine izlaže kompoziciju *Proljeće*, za koju je J. I. (Janko Ibler) napisao da »izvedbom, ljupkošću kompozicije, pikantno lijepom pojavom — tanka i nježna košuljica kao da je providna — vrlo uspelim koloritom privlači gledaoca.«¹⁸ I »Agramer Tagblatt« vrlo se povoljno izražava o izloženoj slici. »Dvorana 5 pruža nam alegorijsku sliku Proljeće Sigmunda Landsingera (München). Naš ambicioz-

ni i talentirani zemljak — umjetnik je osječko dijete — pokazuje nam u toj slici velik napredak što ga je postigao u posljednje vrijeme. Proizašao iz Böcklinove škole, izveo je sliku potpuno u majstorovu stilu«, te završava da je slika »besprijeckorno lijepa u crtežu i živa u boji«. U katalogu izložbe — dvorana V, br. 153 — označena je cijena s 800 for. Prema bilješci u »Narodnim novinama«²⁰ »dao je preuzvišeni g. ban iz zemaljskih sredstava nabaviti jednu sliku od Landsingera iz Osieka«. Sličnu vijest donijela je i »Die Drau«²¹ uz napomenu da se radi o slici *Proljeće* i da je nabavljena za Zemaljsku galeriju u Zagrebu.

Landsinger sada stalno boravi u Münchenu, te se uključuje u tamošnji umjetnički život. 1892. godine izlaže na Internacionalnoj umjetničkoj izložbi u Glaspalastu u Münchenu svoju kompoziciju *Pandora*, koju je kritika bila zapazila. Kako je *Pandora* izgledala, opisuje nam kritičar Ranzoni u »Neue Freie Presse«, kojega citira »Agramer Zeitung« od 25. 7. 1892. godine: »Otmjenog držanja je Landsingerova Pandora: lijepa žena najplemenitijeg lika lica, u kojem blistaju zagonetne oči, čelo prekriveno zlatnom kosom, tijelo obavijeno violetnom odjećom, bogatom naborima, drži sudbonosnu posudu u svojoj zavodljivo lijepo formiranoj ruci; mogu li takve zanosne ruke donijeti zla?« Dopunu ovog opisa nalazimo u opisu što ga »Agramer Zeitung« ujedno citira iz »Frankfurter Zeitung«: »Mlada žena crvenkaste kose i jasna čela, odjevena poluplaštem od violetnog pliša, koji ostavlja otkriveno jedno rame, drži u rukama vazu i promatra gledaoca zagonetnim pogledom i nekim podrugljivim smiješkom oko usta. Duboka tamna šuma s magično modrim svjetlinama zatvara sliku i pojačava osebujno djelovanje boja, uspješno i smiono stapajući kontrastne tonove.« Znalac i autoritativnu ocjenu *Pandore* čitamo u »Zeitschrift für bildende Kunst«, Leipzig 1893. godine, iz pera Alfreda Gottholda Meyera: »Pored Sambergera treba u ovom sklopu spomenuti Sigmunda Landsingera, čija bi Pandora, pola portret, pola idealna figura, dala naslutiti čak visoko porijeklo Leonardovih žena i poeziju Böcklinovih boja. Samo šteta što se to ne dešava dovoljno spontano! Tko želi ujediniti takve boje i takva duševna zbivanja, treba znati pravovremeno odložiti kist, prije no što usiljenost ne ukrti improvizaciju.« Usporedivši Sambergera i Landsingera s obzirom na izložene portrete, isti recenzent nastavlja: »Djela Sambergera i Landsingera pokazuju bezuvjetno osebujnu umjetničku fizionomiju, a takav glas među svim portretima ove izložbe nijedan ne uživa na takav način. Ponajčešće je i ovdje kao i kod pejzaža zadaća shvaćena u smislu dobrog rješenja kolorističkog problema i problema plenera; obuhvatiti duh prikazane osobe i ojevkojevčiti ga u jezgri njena bića stajaše tek u drugom planu.«

Toliko o ocjenama Landsingerovih suvremenih recenzentata. Svakako pozitivne ocjene, ako se uzme u obzir da su na toj izložbi sudjelovali Fr. v. Uhde, Egger-Lienz, Fr. v. Stuck, Max Klinger, Albert Keller, Hans Thoma, Adolf Hölzl i dr. A »Die Drau«²² saznaje da je na toj izložbi podijeljeno šest nagrada: 1. Carl Maar (München), 2. S. Landsinger (za *Pandoru*), 3. Fr. Stahl (Berlin), 4. H. Zügel (München), 5. Jose Villegas (Rim), 6. Ander Andersen-Lundby (München). Svakako lijepo priznanje Landsingeru!

1895. godine Landsinger se ponovno našao u Zagrebu. Sudjeluje na izložbi organiziranoj u povodu dolaska Franje Josipa I. u Zagreb. Kad je Franjo Josip posjetio vladin Odjel za bogoštovlje i nastavu, bio mu je među ostalim um-

jetnicima (Bukovac, Mašić, Medović, Tišov, Frangeš, Iveković, Margetić, Weiss, Franz) predstavljen i Landsinger. »Narodne novine«²³ su tom prilikom zabilježile za njega: »Gosp. Landsinger, rodом Osječanin, danas čovjek od preko 40 godina, živi već više godina u Monakovu, gdje je stekao odlično ime i položaj. U izložbu zagrebačkog umjetničkog društva izložio je g. Landsinger krasnu sliku Eutepa. Nj. Veličanstvo reklo je Landsingeru: 'Veseli me što vidim u Hrvatskoj učenika Böcklina', a zatim je pitalo za zdravlje i boravište Böcklinovo. G. Landsinger dobio je od Kr. zemaljske vlade naručbu, da izradi za milenijsku izložbu više historijskih slika.«

O narudžbi historijskih slika za milenijsku izložbu u Budimpešti 1896. godine pisale su »Narodne novine« još 22. 8. 1895. godine. Za tu izložbu bio je izrađen detaljan program sudjelovanja Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Tim je programom među ostalim bilo predviđeno da se u akvarelnim slikama i fotografskim snimkama prikažu najznamenitiji i najljepši krajevi zemlje. Za izradu akvarela angažirani su slikari Čikoš, Iveković i Landsinger. Raspored slika odredila je Zemaljska vlada u Zagrebu. Bio je ovako utvrdio: Čikoš je trebao izraditi akvarele gradine Nehaj u Senju, gradine Sokolac u Brinju, Karlovića dvora, Švice s vodopadima kraj Otočca, izvora Une, pogleda s Pogledala na Vrelu i Korenice; Iveković akvarele: frankopanskoga grada, kule u Ogulinu, Tounjgrada, razvalina Cetingrada, Slunja, Grobnika, Drivenika, Grižana i Bakra, Medvedgrada, Zrinjgrada kraj Divuše, staroga grada nad Dubovcem, grada Opatije, Trakošćana i ruševina Maloga Kalnika; Landsingeru je pripao Srijem i Slavonija, trebao je izraditi akvarele ruševina Erduta i Orahovice, zatim manastira Orahovice, pravoslavne crkve u Orahovici izvana i iznutra, te starog Iloka i Šarengrada.

Na temelju gornje odredbe dr. Kršnjavi, u svojstvu predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu, osobno je naručio slike kod Landsingera, no samo 4 akvarela, svaki po 100 for. a. vr.²⁴ Landsinger se odmah prihvatio posla, te u jesen 1895. godine krenuo na put. Bio je u Šarengradu i Iloku, usput navrativši i u Osijek, odakle se zatim uputio u Orahovicu. O tom Landsingerovu boravku u Osijeku donosi »Die Drau« kraću bilješku uz napomenu da je Landsinger, »koji je nakon desetogodišnjeg izbivanja ponovno posjetio svoj rodni grad, bio izvanredno iznenađen i ushićen usponom grada Osijeka u tom razdoblju.«²⁵

Na milenijskoj izložbi u Budimpešti, za koju su u nas učinjene velike pripreme i kojoj je dan ogroman službeni publicitet, izložila je svoje radove cjelokupna zagrebačka slikarska i kiparska elita (Aleksander, Bukovac — 30 ulja, Crnčić, Čikoš — 15 ulja, Filip, Iveković — 15 ulja, Löwenthal, Mašić, Medović, Mose, Pavačić, Schmigoz, Quiquerez, Sunko, Tišov, zatim kipari: Čop, Frangeš — 7 radova, Lewy, Rendić, Roksandić, Valdec), te slikari rodом iz Osijeka: Aron, Hochetlinger, Kalnecker i naš Landsinger. Svi su oni izlagali u zajedničkom hrvatskom paviljonu. Nije

nezanimljivo napomenuti da se među tim hrvatskim umjetnicima s tri slike našao i Hugo Konrad v. Hötendorf kao jedini već davno pokojni slikar, dok Adolf Waldinger, iako je tada bio još živ i djelovao, nije ušao u taj krug.

Landsinger je izložio tri ulja: *Sappho*, *Lucretia* i *Echo*, te akvarele: *Ilok*, *Šarengrad*, *Erdut* i *Ružica-grad* (Orahovica). Ti akvareli, kao vlasništvo Zemaljske vlade u Zagrebu, vraćeni su poslije izložbe u Zagreb, gdje ih je najprije trebalo preuzeti Društvo umjetnosti, koje ih je čak zatražilo dopisom od 10. 3. 1897. godine od Zemaljske vlade, ali u pomanjkanju prostora nije ih moglo preuzeti, te ih je predalo Arheološkom muzeju, koji ih je zaprimio 15. 12. 1897. godine.²⁶ Danas se ti akvareli, zajedno s onim Čikoša i Ivekovića, čuvaju u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu.

Vremenski period do 1896. godine jest razdoblje koje nas u Landsingerovu životu najviše zanima jer je povezano s njegovim školovanjem i povremenim dolaskom u zemlju te s raznim izložbama u Osijeku i Zagrebu. Međutim, sve životne okolnosti ovog slikara nisu još poznate i osvijetljene. Čini se da je živio takvim načinom života koji ga je često dovodio u materijalne poteškoće. To već slijedi iz činjenice da je odmah po dolasku u München nudio na aukciju svoju (?) zbirku umjetnina (1890. g.). Zatim se kao dokaz slabih materijalnih prilika može uzeti i okolnost da je za naručene akvarele za milenijsku izložbu (400 for. a. vr.) odmah zatražio predujam, pa mu je Zemaljska vlada 15. 4. 1896. godine telegrafski doznala 100 for. na njegovu adresu u München. Schellingstrasse 37/IV. Konačno i Pfeiffer u svojem članku od 9. 3. 1933. godine piše: »Prije mnogo godina pisao mi je da živi povučeno i da sam sebi kuha svoje jelo. Bilo mi je milo, što sam ga jednom mogao posjetiti i pozvati ga na ručak u Hofbräu.«

Također ne znamo kada i gdje je umro. Pfeiffer u svom članku od 5. 1. 1936. godine kaže: »Iz zdravstvenih razloga preselio se 1930. godine u Lugano. Tamo još danas, u dobi od 80 godina, vrši svoj umjetnički poziv u punoj duševnoj i tjelesnoj svježini.« Istraživanja u Luganu nisu mogla potvrditi da je Landsinger 1930. godine boravio, odnosno stanovao u Luganu, jer se uopće nije mogao pronaći nikakav podatak koji bi govorio o njegovu prebivalištu u tom gradu, niti je to ime ondje poznato.²⁷ Ni istraživanja u Münchenu nisu dala rezultate u pogledu godine i mjesta Landsingerove smrti.²⁸

Sigmund Landsinger je rođen u Vukovaru, mladost je proveo u Osijeku, neko je vrijeme živio u Budimpešti, a dugi niz godina u Münchenu. U Osijeku, Zagrebu i na milenijskoj izložbi u Budimpešti izlagao je kao Hrvat, na svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine izlaže u grupi mađarskih grafičara. Na toj izložbi, čiju je selekciju izvršio dr. Gabriel v. Terey, direktor-kustos Narodne galerije u Budimpešti, u skupinu od 14 mađarskih grafičara (s 35 grafičkih listova) uvršten je i Landsinger. U Münchenu stalno izlaže u krugu njemačkih slikara.

Bilješke

- 1
Thieme-Becker: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, XII, str. 305;
E. Benezit: Dictionnaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs, V, 1952, str. 390;
Enciklopedija likovnih umjetnosti, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, knj. 3, str. 276;
Dr. Albert Kuhn: Allgemeine Kunstgeschichte. Geschichte der Malerei, 1909.
- 2
Objavljeni u »Hrvatskom listu«, Osijek, od 9. 3. 1933. g. (*Gradska galerija slika*. P-r) i od 5. 1. 1936. g. (*Sigmund Landsinger*. Potpis Julije Pfeiffer).
- 3
Slavonia, Esseg (Osijek), 23. 5. 1869.
- 4
Dr. Josip Bösendorfer: Počeci umjetnosti u Osijeku, Osijek 1935. (»Osječanin je i Žigmund Landsinger, koji je zajedno sa Seitzom surađivao na oslikavanju đakovačke katedrale.«)
- 5
Historijski arhiv, Osijek — skraćeno HAO, sp. 6627—876.
- 6
HAO, sp. 5498, sp. 7215 ex 1878.
- 7
HAO, sp. 11232—879.
- 8
HAO, sp. 6579—1880.
- 9
HAO, sp. 1613—874.
- 10
HAO, sp. 6627—876, sp. 380—876.
- 11
HAO, sp. 1613—874.
- 12
Dr. Albert Kuhn: Allgemeine Kunstgeschichte. Geschichte der Malerei, 1909.
- 13
Fritz v. Ostini: Böcklin. Künstlermonographien, Bielefeld u. Leipzig 1921, str. 86—87.
- 14
»Die Drau«, Esseg (Osijek), 26. 6. 1884.
- 15
Glasnik društva za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu«, god. I, 1886.
- 16
»Slavonische Presse«, Esseg, 27. 1. 1887. g.: »Herr Landsinger gedenkt demnächst hier aus Pest, wo er zur Zeit mit der Porträtierung mehrerer Cavalieri beschäftigt ist, einzutreffen, um auch in seiner Vaterstadt einige Zeit hindurch seinem künstlerischen Beruf zu obliegen, und hat derselbe von hier aus bereits Aufträge zur Ausführung erhalten.«
- 17
»Landsinger, ein Schüler des grossen Meisters Böcklin, hat sein Atelier in Budapest und widmet sich ausschliesslich dem ersten Genre seines Faches.«
- 18
»Narodne novine«, 20. 10. 1891. (Izložba umjetninah III. J. I-r).
- 19
»Agramer Tagblatt«, 1. 9. 1891.
- 20
»Narodne novine«, 13. 1. 1892.
- 21
»Die Drau«, Esseg, 3. 1. 1892.
- 22
»Die Drau«, Esseg, 24. 7. 1892.
- 23
»Narodne novine«, 21. 10. 1895.
- 24
Arhiv Hrvatske, Zagreb, sp. 6083/1896.
- 25
»Die Drau«, Esseg, 10. 10. 1895.
- 26
Arhiv Hrvatske, Zagreb, sp. III 1897/150.
- 27
Gradski muzej, Lugano, dopis od 5. 6. 1973.
- 28
Städtische Galerie im Lenbachhaus, München, dopis od 27. 6. 1973.

Summary

Oto Švajcer

Sigmund Landsinger

Biographical Retrospection on the Period up to 1896

Born in Vukovar on the 22nd of April 1855, Landsinger spent his childhood and his first school years in Osijek, growing as a member of a wealthy merchant family. He took up painting and had started studying painting in Vienna, but due to sudden financial problems he was compelled to return to Osijek. However, he managed to continue the studies in Italy and having, in addition to other supports, obtained a scholarship by the government in Zagreb, he was able to study first in Rome and then in Florence where he joined the painter Arnold Böcklin. He then became Böcklin's follower and remained it throughout his life. In the time up to 1896, to which period this account is limited, Landsinger frequently visited Croatia and exhibited in Osijek and Zagreb. At his first show in Osijek in 1881, he exhibited copies of old masters from the galleries of Florence, repeating it in Zagreb. In 1884, he exhibited in Osijek again, this time two compositions, for the benefit of poor pupils of Osijek's secondary school.

After the studies he lived in Budapest but came to Osijek in 1887 to exhibit his father's portrait. He had intended to remain in Osijek and establish an atelier of his own, but it didn't come true. About 1889—1890 he moved to Munich where he sold his art collection at an auction in 1890.

Although Landsinger was engaged in the art life in Munich and participated in various exhibitions, he did not interrupt his connections with the fatherland. To the commercial »Jubilee Exposition« in Zagreb in 1891 he sent his painting The Spring, and in 1895 he came to Zagreb himself and participated at the exhibition on the occasion of the visit of Franz Joseph I. Together with other Croatian artists he was introduced to the Emperor.

For the »Millenium Exhibition« in Budapest in 1896, along with Iveković and Csikos-Sessia also Landsinger received orders for water-colours presenting old citadels, for four pieces from the regions of Srijem and Slavonija. In connection with it, Landsinger visited Osijek once more, and at the exhibition in Budapest there were four of his water-colours: the citadels Ilok, Šarengrad, Erdut and Ružica-grad, and three oil paintings: Sappho, Lucretia and Echo.

After 1896 Landsinger never appeared in this country again. He was adopted by German art historians as a German painter, although in Paris, at the World Exposition in 1900, he exhibited with a group of Hungarian graphic artists.